

К. В. Пугачов, студент 1-го курсу (*ХНУРЕ, Харків*)

Л. І. Бадєєва, канд. іст. наук, ст. викл. (*ХНУРЕ, Харків*) – науковий керівник

РОЛЬ МИКОЛИ ЗЕРОВА У ВІДРОДЖЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА КУЛЬТУРИ

Творча постать Миколи Костьовича Зерова дуже багатогранна: проникливий історик літератури, блискучий лектор-оратор, відважний критик-полеміст, майстер сонету, незрівняний перекладач античної поезії. Разом з М. Рильським, М. Драй-Хмарою, П. Филиповичем та О. Бургардтом він належав до неформального літературного об'єднання, яке в історію української літератури ввійшло як неокласики. На сьогодні питання ролі Миколи Зерова у відродженні української літератури та культури залишається актуальним.

Дослідження праць Зерова були здійснені такими вченими: В. Брюховецьким [3], Н. Кадоб'янською [4], В. Небораком [5] та ін. Але, незважаючи на значний інтерес науковців до зазначеної проблеми, досі залишаються недостатньо відомими деякі аспекти цієї теми.

М. Зеров був активним педагогічним діячем, викладачем латини та секретарем педагогічної ради Другої української державної гімназії. Також паралельно він викладав українознавство в Архітектурному інституті, працював редактором критико-бібліографічного журналу «Книгар». 1920 р. у видавництві «Друкарь» вийшла у світ його «Антологія римської поезії» – переклади Вергілія, Горація, Овідія. 1920 р. Микола Зеров переїжджає з Києва на роботу в Баришівську соціально-економічну школу. Роки роботи в Баришівці були роками плідної оригінальної творчості. З 1 жовтня 1923 р. М. Зеров – професор української літератури Київського Інституту народної освіти. Тоді ж він розпочинає читати свої блискучі лекції, які часто зривають бурхливі оплески. Микола Зеров одночасно викладав у багатьох навчальних закладах, був професором Київського інституту лінгвістичної освіти, керував кафедрою теорії й історії перекладу, як громадське навантаження, викладав історію української літератури ще й у вечірньому освітянському університеті.

Не одну статтю, не одне дослідження він присвятив творчості Л. Українки, А. Свидницького, залишив нариси про Ю. Федьковича, П. Куліша, М. Старицького тощо. Багато й плідно, раціонально й системно працював Зеров-філолог, про що з листа до дружини з Соловків: «...Тобі, мабуть, знана моя манера задумувати (у великім масштабі) і здійснювати

потроху, але вперто». Зеров друкував статті, рецензії, відгуки, нотатки, передмови в таких виданнях як «Світло», «Рада», «Труд», «Вільна українська школа», «Книгар», «Життя й революція», «Сяйво» тощо.

1923 р. голосно заявили про себе «неокласики», яскравим представником яких був Зеров. Саме тоді вони з'їхалися до Києва й об'єдналися у рамках АСПИСу (асоціація письменників). Неокласики розгорнули бурхливу літературну діяльність. Вони влаштовували літературні вечори, на яких намагалися згуртувати мистецькі сили, аби спрямувати їх у річище конструктивної праці. М. Зеров наголошував: «Ми повинні повсякчас заявляти про потребу уважного відношення до всякої культурної цінності. Ми повинні заявити, що ми хочемо такої літературної обстановки, в якій будуть цінитися не маніфест, а робота письменника; і не убога суперечка на теоретичні теми – повторення все тої ж пластинки з кричущого грамофону, – а жива й серйозна студія літературна; не письменницький кар'єризм «человека из организации», а художня вибагливість автора перш за все до самого себе».

З січня 1924 р. на культкомісії Всеукраїнської Академії наук М. Зеров виголосив доповідь «Українська література в 1923 році», де лідер неокласиків оцінював цей рік як «рік літературного оживлення», адже з'явилася низка яскравих імен, нових книг і журналів.

1925 р. почалася відома літературна дискусія, яка тривала до 1928 р. Під час неї М. Зеров рішуче підтримав орієнтацію на «психологічну Європу» М. Хвильового насупроти денационалізуючим вказівкам кремлівської влади. Недаремно одним з найрадикальніших гасел дискусії стала теза М. Хвильового «Геть від Москви!». Сам М. Зеров був переконаний у суто європейській природі України. Він пише: «...на Україні ж у нас вікон не прорубали, у нас паростки європейської культури проникалися всюди тисячею непомітних шпар ті щілин, сприймалися помалу, непомітно, але всіма порами соціального організму».

Годі говорити, наскільки важливою була така позиція, коли більшовицька Росія по-імперськи поглинала Україну, яка щойно перейшла через бурхливі національно-визвольні змагання. Програма М. Зерова вимагала усвідомлення, осмислення й засвоєння багатств української національної традиції, адже це дасть змогу тверезо й реально оцінити багатьох сучасних літературних авторитетів, перенести на український ґрунт кращі твори європейської класики й сучасної літератури, що, у свою чергу, піднесе планку художності і, врешті – решт, встановить атмосферу здорової літературної конкуренції, а не кон'юнктурного протегування. Своє життя М. Зеров закінчив на Соловках, де він був у засланні, в 1937 році.

Отже, крім поета й перекладача, Зеров був провідним літературним критиком, проникливим істориком літератури, мало не легендарним своїм хистом промовцем-оратором, та ще й займав у літературі «Розстріляного відродження» особливу роль поетичного метра, з яким не рівнявся жоден з тодішніх українських поетів. Зеров – символ та утілення європейського шляху української літератури, і загалом культури, яка мала опосісти рівноправне місце в колі світових літератур, а не бути відгомном російської літератури.

Література

1. Зеров М. До джерел: літературно-критичні статті. К.: Слово, 1926. 132 с.
2. Зеров М. Українське письменство ХІХ ст. К., 1928. 241 с.
3. Брюховецький В. Микола Зеров: літ.-крит. нарис. К. : Рад. письменник, 1990. 309 с.
4. Кадоб'янська Н. Микола Зеров – універсальний талант. *Укр. мова й л-ра в сучас. шк.* 2012. №9. С.74–78.
5. Неборак В. Що залишилося в спадок від Миколи Зерова. *Сучасність.* 2003. №7–8. С. 130–137.